

ומלכת שבא שמעת את שמע שלמה עם יהודה ותבא לנסתו בחירות: ותבא ירושלמה בחיל גד מאד גמלים נשאים בשמים וזהב רב מאד ואבן יקרה בא אל שלמה ותדבר אליו את כל אשר היה עם לבבה: ודלה שלמה את כל דבריה לא היה דבר נעלם מזך מלך אשר לא הגיד לה: ותרא מלכת שבא את כל חכמת למה והפית אשר בנה: ומאכל שלחנו ומושב עבדיו ועמך משרתו ומלבישיהם ומשקיו ועלתו אשר יעלה בית וזה ולא היה בה עוד רוח: ותאמר אל המלך אמת היה הדבר שר שמעתי בארצי על דבריך ועל חכמתך: ולא האמנתי יבנים עד אשר פאתי ותראינה עיני והנה לא הגדלי יצוי הוספת חכמה וטוב אל השמועה אשר שמעתי: אשרי נשך אשרי עבדיך אלה העמדים לפניך תמיד השמעים תחכמתך: יהי יהוה אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך לפסא ישראל באהבת יהוה את ישראל לעלם וישמך מלך לעשות משפט וצדקה: ותתן למלך מאה ועשרים פד זהב ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה לא בא כבשם הוא עוד לרב אשר נתנה מלכת שבא למלך שלמה: וגם נז חירם אשר נשא זהב מאופיר הביא מאפיר עצי אלמגים רבה מאד ואבן יקרה: ויעש המלך את עצי האלמגים סעד לבית יהוה ולבית המלך וכנרות ונבלים לשרים לא אכלן עצי אלמגים ולא נראה עד היום הזה: והמלך שלמה זן למלכת שבא את כל חפצה אשר שאלה מלבד שר נתתה כיד המלך שלמה ותפן ותלך לארצה היא

גבדיה:

מלך - שבת - ו' ט"ו אלול

ונדרש זיו שדי. (הוא תרגול הבר) בין העופות ולא נמצא. ויצו עליו המלך בחמתו להביאו וליסרו. ויען זיו שדי לפני המלך ויאמר לו. הסכת ישמע אדוני מלך כל הארץ ויבואו דברי באוניך. הלא שלשה חדשים אשר נתתי צלה בלבי ועצות ישראל נתיעצתי. לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי. כי אמרתי אעופה ואראה בעולם כולו. היש מלכות או ממשלה אשר לא ישמע לאדוני המלך. הסתכלתי וראיתי מדינה אחת אשר שם עירו קיטור בארץ מזרח. אדמתו מזהב יקרה. והכסף בחוצות כובל. ועצי השדה שתולים שם מששת ימי בראשית. ושוחים מים מגן עדן. חיל גדול וצבא רב בתוכה. ועשרת זהב בראשם. אין בידם ערוך מלחמה. ואין ביכלתם להכות ולירות קשת. והכזב מארצם נעדרת. אף אמנם ראיתי ושה אחת מושלת ומולכת עליהם. ושמה מלכת שבא. ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך. וכשר הדבר לפני אדוני המלך. אאזור כבדך חלצי. ואקום אלך לעיר קיטור מדינת שבא. אאסור מלכיהם זקנים ונכבדיהם בכבלי ברזל ואביאם אל אדוני המלך.

ותצו לקרוא לזקן אליהם. הלא ידעתם לא שמעתם המלך שלמה. ויענו יחדיו ויאמרו. ויודעים את המלך שלמה. ובמלכותו אין צים. והיא לא שחה לבה גם לדבריהם ולא שמעתם. אך שלחה ותקרא אל כל תופשי משוט וחובלי הים אשר לה. ותצו לעמום ולטעון האניות בעצי ברושים ובכל מיני מרגליות טובות. ותשלח למלך שלמה ששת אלפים נערים ונערות. כולם בני שנה אחת. כולם בני חדש אחד. כולם בני יום אחד. כולם בני רגע אחד. כולם בני קומה אחת. כולם בני קצב אחד. וכולם לבושים לבוש ארגמן. ותכתוב אגרת. ותשלחה בידיהם למלך שלמה. מעיר קיטור ועד ארץ ישראל מהלכה שבע שנים עתה אבקש ממך וארצה פניך. ואבוא לפניך מקץ שלש שנים.

(ה) ואמר ומאכל שלחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתיו ומלבושיהם ומשקיו, ויראה שכל זה היה מיוחס לשלחנו, אחרי שהתחיל במאכל וסיים במשקה, ומה שביניהם יתחייב שיהיו מענינו, ולזה אחשוב ששאר המלכים בימים ההם לא היו באים על שלחנם כי אם הצריך למאכלם לא יותר מזה, והיו אנשים רבים אוכלים עם המלך בשלחן אחד יחד, כדרך שעושים הישמעאלים גם היום שהם ועבדיהם אוכלים בכלי אחד על שלחן אחד, אבל שלמה לא היה כן, כי נתעלה שלחנו על כל שלחנות המלכים ביתר שאת ויתר עז בדברים רשומים. ראשונה בכמות ואיכות המאכל שהיה בא על שלחנו, וכמו שנאמר בפרשה השנית (סי' ד' כ"ב) ויהי לחם שלמה ליום א' לי כור סולת ושש"י כור קמח עשרה בקר בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי ויחמור וברבורים אבוסים, הנה הודיע כמות המאכל והתחלפות מיניו וכל זה נכלל במה שאמר ומאכל שלחנו. השנית שהיו מעבדיו אנשים רבים הגבורים אשר מעולם אנשי השם אוכלים על שלחן המלך כל היום, וכמ"ש (שם כ"ו) וכלכלו הנציבים האלה את המלך שלמה ואת כל הקרב אל שלחן המלך, ולמעלת המלך ורוממותו לא היו יושבים על שלחן המלך, כי היה שלחן המלך ברוממות גדול, ועבדיו האוכלים עמו היו יושבים בשלחנות אחרות כפי מדרגותיהם במעלה ובכבוד, וע"ז אמר ומושב עבדיו, ר"ל בשלחן. הדבר השלישי הוא ענין המשרתים, שלא היו יושבים לאכול כ"א עומדים לשרת, ואלה ג"כ לא היו כלם שוים במדרגותיהם, כי כל אחד היה עומד לשרת במקום הראוי אליו, אלה היו רואי פני המלך ואלה שניים ואלה שלישיים וכן במדרגות, ואחרים היו מיוחדים לשרת בשלחנות האוכלים עם המלך ולא היו משרתים בשלחן המלך עצמו, ועל זה אמר ומעמד משרתיו, לפי שהמשרתים היו עומדים ולא יושבים, אבל לא היה זה עומד במקום זה כ"א כל אחד במקומו הידוע בסדר מופלא. הרביעי שהמשרתים ההם לא היו לובשים בשה, כי כל אחד היה לובש מלבוש מיוחד כפי עבודתו, והאופים היו לובשים באופן מה, והמשקים באופן אחר, והטבחים באופן אחר, ומתקני המאכל באופן מתחלק, והמביאי אותו באופן אחר, וכן כל מין ומין מהמשרתים היה להם מלבוש ידוע לא ישתתף בו זולת אנשי אותו אומנות ושירות, באופן שכל רואיהם יכירוהם וידעו אומנותיהם מפאת מלבושיהם, ועל זה אמר ומלבושיהם, ר"ל של כל המשרתים העומדים לשרת בשלחנות. ואמר בסוף ומשקיו, לפי שהמשקה כמו שזכרו הרופאים ראוי שיהיה אחרי המאכל, והודיע בזה שהיו באים על שלחן המלך יינות ממינים שונים ומתחלפים ומארצות רחוקות, כי כל זה היה על שלחן המלך שלמה בשלמות מופלג, כמ"ש על עצמו בספר קהלת (קהלת ב' כ"ה) כי מי יאכל ומי יחוש חוץ ממני, ועליו אמר בכאן ומשקיו בלשון רבים ולא אמר ייניו, לפי שהיו לו מיני משקים אחרים שלא היו יין, כגון עסיס של רמונים ושאר הדברים הנעשים למשקה המלכים שהיה כל זה בסודר מופלג ובגודל נמרץ. ולא היה בה רוח מרוב התמיה שתמחה על חכמתו. ואמר ועלתו אשר יעלה בית ה'. אפשר ירמוז בו על העולות והקרבות שהיה מקריב שמה. ואולי רמז (והוא האמת) על העלייה אשר עשה לעלות מביתו לבית ה' שהיה פעל נפלא, וכמ"ש בדי"ה (ב' ט' ג') ועלייתו: (ו) ומפני זה כלו אמרה למלך אמת היה הדבר אשר שמעתי וגומר, (ז) הוספת חכמה וטוב אל השמועה, ר"ל על השמועה אשר שמעתי, (ח) עד שהעבדים המשרתים לפניך הם מאושרים להיותם שומעים בתמידות את חכמתך.

מלכת שבא ו' ט"ו אלול

ומלכת שבא וגו' ותבא לנסתו בחירות. כתיב (קהלת ב' ה') „כנסתי לי גם כסף וזהב וסגולת מלכים והמדינות“, „המדינות“ זו מלכת שבא, שהיתה מדיינת עמו (עם שלמה המלך) בחכמתה וכשאלותיה ולא יכלה לנצחו, שנאמר ותבא לנסותו בחירות, (וכתיב לקמן פסוק י"ג) והמלך שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה אשר שאלה. (קהלת רבתי ב' י')

ותבא לנפשו בחדות וגו' עד פסוק ט' כתיב (איוב כ"ח י"ב) "והחכמה מאין תמצא" זו מלכת שבא, ששמעה חכמתו, דכתיב ומלכת שבא שמעת את שמע שלמה לשם ה' ותבא לנפשו בחירות, אמר ר' ירמיה בר שלום, מהו בחירות, אמרה לו, אמת הוא שלמה (במדרש משלי ב' הגירסא, "אתה" הוא שלמה) ששמעתי עליך ועל מלכותך ועל חכמתך, אמר לה, הן, אמרה לו, אם אני שואלת מאתך אתה משיבני, אמר לה (משלי ב' ו') "כי ה' יתן חכמה וגו'".

... ועוד אני שואלת, מהו אשה אומרת לבנה, איכך אבי, זקנך בעלי, אתה בני, ואני אחותך, אמר לה ודאי בנותיו של לוט היו. ועוד דוגמא אחרת עשתה לו, הביאה זכרים ונקבות, כולם מראה אחד, וקומה אחת, כולם כמות אחת, אמרה לו, הפרש לי זכרים מן הנקבות, רמו לסריסו והביאו אגוזין וקליות, התחיל מחלק לפניהם, זכרים שלא היו מתכיישין היו נוטלין בכנדיהן, ונקבות שהיו מתכיישות נוטלות בסודריהן, אמר לה, אלו זכרים ואלו נקבות, אמרה לו, בני חכם גדול אתה. ועוד דוגמא אחרת עשתה לו, הביאה לו מוליך וערלין, אמרה לו הפרש לי מהולין, מיד רמו לכהן גדול ופתח את ארון הברית, מהולין שבהן כרעו בחצי קומתן, ולא עוד אלא שנתמלא פניהם מויו השכינה, וערלים שבהן נפלו על פניהם, מיד אמר לה, אלו מוליך ואלו ערלין, אמרה לו מהיכן אתה יודע, אמר לה, מבלעם, דכתיב (במדבר כ"ד ד') "נופל וגלוי עינים" אלמלא שהיה נופל לא היה רואה ולא כלום. (בילקוט"ש מסיים, באותה שעה אמרה (פסוק ז' ח' ט') ולא האמנתי לדברים וגו', אשרי אנשיך וגו', יהי שם ה' א' ברוך וגו'). (מדרש משלי א', ילקוט"ש ח"ב רמז תתפ"ה).

ותען המלכה ותאמר לו אדוני המלך אחודה לך שלשה חידות. אם תפתור אותנה לי אדע כי איש חכם אתה. ואם לא כיתר האנשים אתה לי. ותשא משלה ותאמר. באר עץ ודלי ברזל השואב אבנים ומשקה מים. מה הוא. ענה המלך ויאמר לה. זאת היא שפופרת הקנה אשר נותנים בה הכחול. ענתה המלכה ותאמר. עפר מן האדמה יצא ומאכלו עפר מן הארץ נשפך כמים ומביט לבית. מה הוא. ענה המלך ויאמר לה זה הוא הזפת. ותען המלכה ותאמר. רוח סערה הולך בראש כולם וצועק צעקה גדולה ומרה. כופף ראשו כאגמון. שבח לשירים ודופי לאביונים. פאר למתים ויגון לחיים. שמתה לעופות ואכל לדגים. מה הוא. ויען המלך ויאמר זאת היא הפשתה. ותדבר אליו המלכה כדברים האלה. לא האמנתי לדברים עד אשר באתי ותראינה עיני והנה לא הוגד לי החצי הוספת חכמה וטוב אל השמועה

והוא כהן
מלך

7 ומלכת שבא שמעה את שמע שלמה ותבוא לנסות את שלמה בחידות בירושלם בחיל כבוד מאד וגמלים נשאים בשמים וזהב לרב ואבן יקרה ותבוא אל שלמה ותדבר עמו את כל אשר היה עם לבבה: ויגדלה שלמה את כל דבריה ולא נעלם דבר משלמה אשר לא הגיד לה: ותרא מלכת שבא את חכמת שלמה והפית אשר בנה: ומאכל שלחנה ומושב עבדיו ומעמד משרתיו ומלבושיהם ומשקיו ומלבושיהם ועליהם אשר יעלה בית יהוה ולא היה עוד פה רוח: ותאמר אל המלך אמת הדבר אשר שמעתי בארצי על דבריה ועל חכמתיה

והוא כהן

8 מתחלפות, ועולתו הוא המעלי שעשה מעצי אלמוגים שהיה עולה בה מביתו לבית ה' שיזכיר בפסוק י"ב שהיה יקר ונפלא מאד, ובר"ה אמר ועלייתו: (ו) אמת היה הדבר כי כבר אמר החוקר שהעוסקי בחכמה העיוני קשה להם להשתלם גם בשכל המעשי, כי נושאי העיונים הם מושגים מופשטים מחומריים ולא ישימו לב על הנהגה המדינית והמעשי שהיא נקשר בענינים חומריים, ואני ועתי בארצי על דברך שהוא הנהגת ביתו ומדינתו ועל חכמתך בדברים השכליים, ולכן: (ז) לא האמנתי בים, אם מצד שלא ימצאו שתיהן יחידו, אם מצד ההפלגה שהפליגו לספר מרוחק לכו, עד אשר באתי אינה עיני שראתה הפלגת חכמתו, וגם שראתה איך עם חכמתו העיונית השתלם גם בהנהגת הבית זרינה כמ"ש ותרא את כל חכמת שלמה שהוא העיוני וגם הבית אשר בנה ומאכל שולחנו וכו', והנה לא ד לי החצי כי החכמה הטבעית י"ל גבול ויגדל שמע החכם ברחוק יותר מבקרוב, שמי שרואה אותו יראה שחכמתו בעלת גבול וא"א שידע כל הדברים, וגם שידעתו אינה ברורה, אבל חכמת שלמה שהיתה אלהית והיה לבו כמעין הנובע מן המקור האלהי אשר בלבו היא מתוספת כל שעה והמקור מתרבה כל עוד שיוסיפו לשאב מים מדליו, ועו"א הוספת חכמה וטוב, ור"ל בחכמה היא ההשכלה ובטוב ר"ל ההנהגה הטובה:

והוא כהן

9 (ח) ומלכת שבא שמה כי. אמר כי שמעה את שמע שלמה ולא היה כהן אלא שלמה כי כל כך יתקנה חכמתו שלא תחייסם אליו כי לכל את עם ה' ערך חלק לו מחכמתו באופן שהשמועה יתקנה לשם ה' שהיה השמיע בחיות לראות את חכמתו היתה למעלה משל כל אדם על כן במלכה אלו יותר ברכה את ה' ותאמר וכו' ה' אלהיך ברוך:

והוא כהן

אפשר שכוונת חכמים היתה למקד במשלם את חידותיה סביב נושא אחד: מהות ממשלתו של שלמה, והשפעתו על העולם כולו.

כל החידות מצביעות על טשטוש התחומים, והן מראות שלא ניתן להבחין בין עמים ומינים. בחיצוניותם של הדברים לא ניכר כל הבדל בין ישראל לעמים (מוליך וערלין), ומשום כך תמוהה גאוותם של ישראל. ובמה מתבטא יתרונם על העמים?

גם ההבחנה בין זכר לנקבה אינה משמעותית. יתרונו של הזכר אינו דבר מוחלט, והשפעתו מוגבלת. דוגמה לכך הן בנות לוט שהן אשר באו על אביהן ולא להיפך. הוא היה שיכור ופסיבי וכל היוזמה באה מצדן, הן היו זכרים והוא נקבה. הדימוי הגברי הרגיל כמשפיע על הנקבה לא קיים תמיד במציאות, זו מורכבת ומבולבלת, אינך יודע תמיד מי משפיע ומי מושפע. מדוע האמהות נחשבת נקבית, הרי אין זכרית ממנה כלפי הוולד, שלו היא מעניקה חיים ומזון? שלמה בחכמתו חזר והעמיד את הדברים על סדרם ומקומם. הוא הבחין בין ישראל לעמים, והמולים התמלאו בתקופתו מזיו השכינה. הוא הבחין בין זכרים לנקבות והראה שאפילו כאשר היטשטשו הגבולות החיצוניים, לא השתנתה מהותם הפנימית. בנות לוט נזקקו לאביהן, והאם משרתת את הוולד הנפעל בקרבה. משום כך גם מקומה של מלכות ישראל בין המלכויות מוגדר, ותפקידה להשפיע בעולם ולעצב את דמותו אינו מיטשטש.

והוא כהן